

معاونت تحقیقات و فناوری

اخلاق در پژوهش

اخلاق در سازمان ها به عنوان نظامی از ارزش هایی است که براساس آن نیک و بد سازمان مشخص میشود و به عنوان یک اصل اجتماعی دارای ارزش است. دانشگاه ها به عنوان مراکز آموزش عالی، شرایط مناسبی برای بروز مشکلات اخلاقی دارند و اخلاق در همه زمینه ها و فعالیت های آنها کاربرد دارد، به گونه ای که دانشگاه های سراسر جهان به تلاش برای ایجاد و تدوین برنامه آموزشی در راستای درک و توسعه اخلاق پرداخته اند.

با توجه به جایگاه علوم زیستی که با سلامت و نفس انسان ها مرتبط است رعایت اصول اخلاقی در تحقیقات علوم پزشکی از اهمیت دو چندانی برخوردار است. بررسی اخلاقی در تحقیقات سلامت، ارزیابی کیفیت اخلاقی و فرآیندهای مطالعات، در حال انجام و تکمیل شدن است.

کمیته های اخلاق در پژوهش که به عنوان هیئت های بررسی نهادی نیز شناخته می شوند نقش کلیدی در نظارت بر تحقیقات دارند. هدف نهایی کمیته های اخلاق اطمینان از انطباق تحقیقات با استانداردهای اخلاقی و قانونی و به ویژه حفاظت از حقوق شرکت کنندگان است با توجه به نقشی که در تحقیق دارند. درکنار تحقیقات رو به افزایش، اخلاق همچنان به عنوان اصلی برای تحقیقات خوب و مفید عمل می کند و یکپارچگی تحقیق نشان دهنده پایبندی رفتار به اصول اخلاقی است که باعث اطمینان به روش ها و نتایج داده شده می شود. فقدان هر یک از این جنبه ها می تواند پیامدهای بالقوه بدی داشته باشد که می تواند اعتماد عمومی به تحقیقات را از بین ببرد.

مواردی که در حوزه پژوهش نیاز به بررسی، بحث و یا تصمیم گیری اخلاقی در کمیته اخلاق پزشکی و رفتار حرفه ای مرکز دارد، شامل موارد زیر است:

۱. اجرای طرح قبل از تصویب طرح در شورای پژوهشی و کمیته اخلاق و اخذ کد مصوبه اخلاق
۲. حمایت نامناسب از گروه های آسیب پذیر و جمعیت های در معرض خطر در طول تحقیق
۳. عدم اخذ رضایت نامه آگاهانه قبل از اجرای پژوهش (بر روی آزمودنی انسانی)

۴. عدم رعایت موارد ملاحظات اخلاقی ثبت شده در طرح تحقیقاتی

۵. عدم حفظ مستندات مربوط به فرم رضایت آگاهانه، ایمنی و سلامت شرکت کنندگان و مستندات مطالعات چند مرکزی

۶. عدم رعایت حقوق مادی و معنوی شرکت کنندگان و همکاران طرح و مقاله

۷. لطمه به شهرت بیمارستان به واسطه پژوهش

کدهای اخلاق

کد اخلاق شناسه ای است که بعد از تایید پروپوزال طرح پژوهشی (پایان نامه ای یا غیر پایان نامه ای) در شورای پژوهشی دانشگاه یا موسسه مورد نظر و ارجاع و تصویب آن در کمیته اخلاق آن دانشگاه طبق راهنمای دریافت کد اخلاق، به طرح مورد نظر تعلق می گیرد.

هر طرح پژوهشی پس از دریافت این کد در سامانه کمیته اخلاق کشوری قابل دسترسی برای همگان می باشد.

این کد که ترکیبی از مخفف اسم آن دانشگاه به صورت انگلیسی و اعداد مربوط به تاریخ مصوبه است، باید قبل از شروع اجرای طرح اخذ گردد. وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی کشور طبق مصوبات معاونت‌های آموزشی و تحقیقات و فناوری وزارت، به همه دانشگاه‌های علوم پزشکی سراسر کشور اعلام کرده که ثبت و اجرای تمامی طرح‌هایی تحقیقاتی و پایان‌نامه‌ها صرفاً پس از بررسی و تأیید علمی و اخلاقی پروپوزال و صدور مصوبه و دریافت شناسه اختصاصی اخلاق در پژوهش از طریق سامانه ملی اخلاق در پژوهش و نمایه شدن مصوبه در این سامانه قابل انجام می باشد.

برای دریافت گواهی کد اخلاق به فارسی و انگلیسی می توانید به سامانه ملی اخلاق در پژوهش های زیست پزشکی به نشانی <https://ethics.research.ac.ir> مراجعه و در قسمت "جستجو مصوبه اخلاق" اطلاعات طرح پژوهشی/پایان نامه مورد نظر را وارد و سپس گواهی کد اخلاق را به صورت pdf با امضای رییس ودبیر کمیته اخلاق دریافت نمایید.

در مطالعه ای در سال ۲۰۲۲ که به دنبال بررسی سطوح آگاهی، ترجیحات، تجربیات و عملکرد محققان در علوم بهداشتی و زیستی در مورد اخلاق تحقیق و انتشار بودند

به این نتیجه رسیدند که تخلفات اخلاقی مانند نداشتن تاییدیه اخلاقی قبل از انجام مطالعه و نویسندگی تخیلی به طور غیرقابل قبولی بالا بود. بنابراین باید آموزش رسمی در زمینه اخلاق تحقیق و نشر در دوره های آموزشی در دانشگاه ها و مؤسسات تحقیقاتی نهادینه شود و مجلات دانشگاهی و سرمایه گذاران موظفند از پژوهشگران برای رعایت استانداردهای اخلاقیات پژوهشی و یکپارچگی تحقیق حمایت کنند.

مطالعه ای دیگر با هدف بررسی دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی در مورد پژوهش علمی و اخلاق انتشار انجام شد در این راستا نظرات دانشگاهیان در مورد اخلاق علمی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این پژوهش نشان داد که درس اخلاق در آگاهی دانشجویان تحصیلات تکمیلی نسبت به اخلاق علمی مؤثر است و تصورات جدی از تخلفات اخلاقی وجود دارد. برای جلوگیری از این امر، ارائه یک آموزش اخلاقی خوب و بازنگری همه مطالعات آکادمیک مفید خواهد بود. تحقیقات بسیاری در حوزه های مختلف علوم زیستی و پزشکی در حال اجرا هستند و مقالات بسیاری در حیطه های مختلف علوم زیستی به چاپ رسیده اند ولی کمبود

پژوهش هایی که بصورت علمی رعایت اصول اخلاقی را در این تحقیقات بررسی کرده باشند محسوس است. به عبارتی رعایت اصول اخلاقی در پژوهش های زیستی باعث بالاتر رفتن کیفیت این مطالعات و بالاتر رفتن قابلیت اعتماد به نتایج این مطالعات می شود تا با دانش بدست آمده از این تحقیقات بتوان سیاستگذاران، مسئولین و پزشکان را در استفاده از نتایج این تحقیقات کمک کرد.

این بروشور برگرفته از طرح ارزیابی آگاهی و نگرش پژوهشگران دانشگاه علوم پزشکی بم در زمینه رعایت اصول اخلاقی در انتشار آثار پژوهشی با کد رهگیری ۴۰۱۰۰۰۹۲ می باشد. طبق نتایج این طرح ۵۰ درصد پژوهشگران دانشگاه علوم پزشکی بم اصول اخلاقی در پژوهش را در سطح بالا و ۵۰ درصد در سطح متوسط رعایت می کنند. سن رابطه معکوس و معنادار با نمره اخلاق بدست آمده توسط پژوهشگران داشت، تحصیلات، سابقه شرکت در کارگاههای اخلاق و سابقه انجام طرح نیز رابطه مثبت و معنادار با نمره اخلاق داشتند.

تهیه کننده: مریم دلدار

